

Nowe stanowiska ryjkowców (*Coleoptera: Curculionidae*) rzadko spotykanych w Polsce

New localities of rare species of weevils (*Coleoptera: Curculionidae*) from Poland

MIECZYŚLAW MAZUR

Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

ABSTRACT. New localities of twenty six rare species of weevils are listed. Most are situated in the Małopolska Upland and in the vicinity of Przemyśl.

Dotychczasowy stan wiedzy o rozmieszczeniu ryjkowców w Polsce daje, w większości przypadków, tylko ogólne wyobrażenie o wielkości i strukturze zasięgu poszczególnych gatunków. Opracowania i notatki faunistyczne z ostatnich kilkunastu lat uświadamiają dobitnie liczne braki w zakresie podstawowych informacji, bez których nie jest możliwe budowanie wiarygodnych hipotez zoogeograficznych.

Niniejsza praca wypełnia częściowo istniejącą lukę. Podano w niej nowe stanowiska 26 gatunków uważanych powszechnie za rzadkie, lecz mających często duże znaczenie dla poznania historii fauny Polski. Większość z nich zebrano w siedliskach kserotermicznych na Wyżynie Małopolskiej i w okolicach Przemyśla (Pogórze Dynowsko-Przemyskie, Opole Zachodnie), a tylko nieliczne pochodzą z innych krain fizjograficznych (Bieszczady, Kotlina Sandomierska, Kotlina Oświęcimska).

W wykazie gatunków zastosowano skróty nazwisk zbieraczy: JM – Jan Kajetan MŁYNARSKI, JP – Jerzy PAWŁOWSKI, MM – Mieczysław MAZUR, MMt – Małgorzata MATYJASZKIEWICZ. Liczby w nawiasach oznaczają numery krain według „Katalogu fauny Polski”.

Okazy wszystkich gatunków wymienionych w tekście są przechowywane w zbiorze autora, w Instytucie Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie.

Otiorhynchus pinastri (HERBST)

- Pogórze Przemyskie (18): Bircza, 17 V 1989, 93 ex. (MM), na miedzach, skarpach przydrożnych i suchych łąkach (z *Origanum vulgare* L.), na roślinach zielnych i krzewach (*Prunus spinosa* L., *Rosa* sp., *Rubus* sp.).

Gatunek znany w Polsce dotychczas z 2 stanowisk. Po raz pierwszy znaleziony w Szczawnicy (Pieniny) w 1876 r., a następnie w 1976 r. w Górach Słonych koło Sanoka (Beskidy Wschodnie).

Peritelus familiaris BOH.

- Niecka Nidziańska (11): Kików, 6 VI 1991, 80 ex. (MM); 2 VII 1991, 4 ex. (MM); Szaniec, 29 IV 1993, 7 ex. (MM); 12 V 1993, 13 ex. (MM); 26 V 1993, 3 ex. (MM); Galów, 29 IV 1993, 18 ex. (MM); 12 V 1993, 9 ex. (MM); 26 V 1993, 3 ex. (MM); Piestrec, 10 V 1993, 5 ex. (MM). Zbierany na obrzeżach muraw kserotermicznych, głównie na *Medicago sativa* L., *M. falcata* L. i *Artemisia campestris* L. rosnących na glebie z dużą zawartością piasku.

Gatunek odkryty w Polsce dopiero w 1975 r. i znany dotychczas z 4 stanowisk (okolice Tomaszowa Lubelskiego, Mielca, Przeworska i Sandomierza).

Trachyphloeus inermis BOH.

- Niecka Nidziańska (11): Rzerzuśnia, 14 IV 1993, 1 ex. (MM), wysiany ze ściółki; Szczepanowice, 7 V 1993, 26 ex. (MM), na stromych ścianach lessowego wąwozu; Małkowice, 3 IV 1991, 8 ex. (MM), wysiany ze ściółki. Wszystkie wymienione okazy zebrano w siedliskach kserotermicznych na podłożu lessowym.

Wykazy z 7 stanowisk rozproszonych w południowej i środkowej części Polski (6, 8, 10, 11, 12, 13, 18). Większość danych pochodzi z XIX i początku XX w. Po drugiej wojnie światowej znaleziony tylko na Wyż. Lubelskiej i Wyż. Małopolskiej.

Trachyphloeus olivieri BEDEL.

- Opole Zachodnie (14): Złota Góra, 27 V 1989, 7 ex. (MM), wysiany ze ściółki na murawie kserotermicznej.

W Polsce wykazany w XIX i w pierwszej połowie XX w z kilku stanowisk rozmieszczonych w różnych częściach kraju (4, 5, 8, 10, 15, 17, 18); większość tych danych wymaga jednak potwierdzenia.

Phyllobius contemptus STEV.

- Bieszczady (19): Studenne, 5 VII 1977, 2 ex. (MM), murawa kserotermiczna o charakterze górskim.
- Niecka Nidziańska (11): Kików, 6 VI 1991, 1 ex. (MM); Magierów, 6 VI 1991, 1 ex. (MM); Pińczów – Pasturka, 2 VII 1991, 3 ex. (MM); Szczaworyż, 2 VII 1991, 2 ex. (MM); Bronina, 22 VI 1992, 2 ex. (MM). Zbierany głównie na obrzeżach zarośli kserotermicznych.

W Polsce często spotykany w niskich położeniach Beskidów Wschodnich aż po okolice Przemyśla; ponadto wykazany z okolic Jarosławia, Kraśnika i Buska Zdroju (dotychczas 2 stanowiska).

Paophilus afflatus (BOH.)

- Opole Zachodnie (14): Złota Góra, 27 V 1989, 2 ex. (MM); 19 V 1989, 82 ex. (MM); 7 V 1990, 5 ex. (MM); Łuczyce, 7 V 1990, 56 ex. (MM), każdorazowo na murawie kserotermicznej.

Dotychczas podany z okolic Raciborza, Częstochowy i z Przemyśla.

Barypeithes chevrolati (BOH.)

- Pogórze Dynowskie (18); Przemyśl (Winna Góra), 18 V 1989, 12 ex. (MM), w starym sadzie jabłoniowym, w miejscu cienistym, 1 ex. (MM), pod *Crataegus* sp. na brzegu murawy kserotermicznej.

W Polsce zbierany na 5 stanowiskach w okolicach Cieszyna, Wodzisławia Śląskiego, Raciborza i Przemyśla.

Lixus myagri (OL.)

- Wyżyna Małopolska (11): Maruszów k. Zawichostu, 2 VII 1985, 1 ex. (JP), rozlewisko Wisły, na wilgotnej ziemi, pod *Rorippa* sp.

W XIX i na początku XX w znaleziony w Krakowie, Warszawie i w okolicach Poznania, a ostatnio we Wrocławiu (KANIA, 1992). GERHARDT (1910) wymienia go ze Śląska nie podając jednak stanowisk.

Lixus fasciculatus BOH.

Pogórze Dynowskie (18): Przemyśl (Winna Góra), 26 V 1989, 6 ex. (MM), na *Artemisia vulgaris* L. w siedlisku ruderalnym graniczącym z murawą kserotermiczną; Dubiecko, 15 VII 1988, 1 ex. (MM), na *Tanacetum vulgare* L. w rowie przydrożnym.

- Opole Zachodnie (14): Złota Góra, 7 V 1990, 1 ex. (MM), na *Artemisia vulgaris* L. na skraju murawy kserotermicznej.

Gatunek ten jest jednym z najrzadszych polskich ryjkowców. Dotąd znany był tylko 1 okaz (coll. T. TRELLA), pochodzący z bliżej nie określonego stanowiska w okolicach Przemyśla.

Lixus elongatus (GOEZE)

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (10): Kraków, 1 ex. (ex coll. WRÓBLEWSKI).
- Kotlina Sandomierska (14): Starzawa, 23 V 1989, 2 ex. (JP).
- Opole Zachodnie (14): Złota Góra, 19 V 1989, 2 ex. (MM); 5 VII 1990, 1 ex. (JM), na *Cirsium arvense* (L.) SCOP. na pastwisku obok murawy kserotermicznej.

Według SMRECZYŃSKIEGO (1968) występuje w południowej i środkowej części Polski. GERHARDT (1910) wymienia go z Ustronia w Beskidzie Śląskim, natomiast CMOLUCH (1992) z Łańcuchowa na Polesiu Lubelskim.

Pseudocleonus cinereus (SCHRANK)

- Niecka Niedziańska (11): Żerniki Górne, 6 VI 1991, 2 ex. (MM); 18 V 1992, 3 ex. (MM), każdorazowo pod kamieniami na murawie kserotermicznej.

Dotychczas znaleziony w Krakowie, na Białej Górze k. Tunelu i na Białej Górze k. Tomaszowa Lubelskiego.

Pseudocleonus grammicus (PANZ.)

- Niecka Nidziańska (11): Lisiniec, 7 VI 1987, 13 ex. (MM); 21 VI 1987, 5 ex. (MM); 15 V 1988, 3 ex. (MM); 17 VII 1991, 3 ex. (MM); Klonów, 7 VI 1987, 5 ex. (MM). W obu przypadkach zbierany na *Carlina acaulis* L. rosnącej na murawie kserotermicznej.

Znane stanowiska tego gatunku (Dziadówki, Biała Góra, rez. „Wały” oraz dwa wyżej wymienione) skupiają się na niewielkim obszarze w okolicach Miechowa.

Liparus coronatus (GOEZE)

- Niecka Nidziańska (11): Pińczów, 24 VI 1992, 1 ex. (MM), na ziemi (okaz martwy, uszkodzony); 5 VII 1993, 1 ex. (MM), pod kamieniem. W obu przypadkach zebrany na murawie kserotermicznej.

Wykazany z 9 stanowisk rozproszonych na południu Polski (10, 11, 12, 15, 17, 18).

Leiosoma bosnicum K. DAN.

- Bieszczady (19): Ustrzyki Górne, 30 VI 1976, 1 ex. (MM), w ziołoroślach nad potokiem Wołosatka; Kalnica, 15 VI 1982, 2 ex. (MM), w runie lasu bukowego. Dotychczas znaleziony tylko w Bieszczadach, w dolinie potoku Beskidnik.

Tanysphyrus ater BLATCHLEY

- Kotlina Oświęcimska (9): Zator, 20 VI 1990, 1 ex. (MM), nad brzegiem stawu. Z Polski wykazany po raz pierwszy w 1977 roku; obecnie znany jest już z 7 stanowisk leżących w 5 krainach (5, 8, 9, 11, 14).

Tychius sharpi TOURN.

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (10): Rząska k. Krakowa, 2 VIII 1990, 1 ex.

- Niecka Nidziańska (11): Pińczów, 8 VII 1993, 1 ex. (MM); Krzyżanowice, 9 VII 1993, 7 ex. (MM). Wszystkie wymienione okazy zebrano na murawie kserotermicznej na *Trifolium montanum* L.

Dotychczas wykazany z 9 stanowisk na południu i wschodzie Polski (7, 8, 11, 12, 18).

Sibinia tibalis GYLL.

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (10): Kraków (Tyniec), 25 VI 1991, 9 ex. (MM); 1 VII 1991, 1 ex. (MM).
- Niecka Nidziańska (11): Galów, 26 V 1993, 42 ex. (MM); 10 VII 1993, 2 ex. (MM); 3 VIII 1993, 2 ex. (MM), na murawie psammofilnej i kserotermicznej, wyłącznie na *Silene otites* (L.) WIB.

Podany z 11 stanowisk, z których 9 znajduje się na Wyżynie Małopolskiej (10, 11) a pozostałe 2 w okolicach Torunia i Chojny.

Baris picicornis (MRSH.)

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (10): Kraków (Krzemionki Podgórskie), 13 VI 1988, 2 ex. (MM), w starym kamieniołomie k. Kopca Krakusa, na *Reseda lutea* L.; Kraków (Prądnik Biały), 1-15 V 1985, 56 ex. (MM); 13 VI 1987, 13 ex. (MM), w obu przypadkach na nasypie toru kolejowego, na *Reseda lutea* L.
- Niecka Nidziańska (11): Szczaworyż, 2 VII 1991, 1 ex.; Winiary, 18 V 1992, 2 ex., w obu przypadkach na murawie kserotermicznej, na *Reseda lutea* L.

Gatunek znany dotychczas z Krakowa (Bieżanów, Prokocim) i bliskiej okolicy miasta (Zabieżów). Ponadto SMRECZYŃSKI (1972) wymienia go ogólnie ze Śląska i zachodniego Podkarpacia.

Rhinoncus bosnicus SCHULTZE.

- Kotlina Oświęcimska (9): Zator, 26 VI 1990, 9 ex. (MM), na brzegu osuszonego stawu rybnego, na *Polygonum* sp.

Dotychczas znany z Bielinka nad Odrą, Milicza i okolic Raciborza.

Ceutorhynchus sulcatus Ch. BRIS.

- Niecka Nidziańska (11): Kików, 2 VII 1991, 1 ex. (MM), na murawie kserotermicznej; Szaniec, 29 IV 1993, 1 ex. (MM), na piaszczystym ugorze; Poradów, 11 V 1993, 1 ex. (MM), na murawie kserotermicznej

Wymieniany z 8 stanowisk na południu Polski (8, 10, 11, 14).

Ceutorhynchus faeculentus GYLL.

- Niecka Nidziańska (11): Winiary, 4 VII 1991, 1 ex. (MM); Poradów, 4 V 1993, 1 ex. (MM); 11 V 1993, 1 ex. (MM); Galów, 26 V 1993, 1 ex. (MM). Wszystkie

okazy zebrano w siedliskach kserotermicznych (brzegi pól) na *Consolida regalis* S. F. GRAY.

Znany z 8 stanowisk na obszarze wyżynnym Polski południowej (11, 12).

Ceutorhynchus dimidiatus FRIV.

- Niecka Nidziańska (11): Szczepanowice, 17 V 1988, 3 ex. (MM); 7 V 1993, 11 ex. (MM), w każdym przypadku na ugorze w siedlisku kserotermicznym, pod liśćmi przyziemnymi *Nonnea pulla* (L.) DC.; Klonów, 21 VI 1987, 1 ex. (MM); 7 V 1988, 2 ex. (MM, MMt), w obu przypadkach na lessowej skarpie przydrożnej, przy korzeniu *Nonnea pulla* (L.) DC.

Jeden z najrzadszych w Polsce ryjkowców, znany dotychczas z dwóch stanowisk w Niecce Nidziańskiej (Klonów i Chotel Czerwony) oraz z Gródka k. Hrubieszowa.

Ceutorhynchus hungaricus CH. BRIS.

- Niecka Nidziańska (11): Winiary, 18 V 1992, 1 ex. (MM); Szczepanowice, 25 IV 1993, 4 ex. (MM); 7 V 1993, 5 ex. (MM); rez. „Polana Polichno”, 6 VI 1991, 1 ex. (MM). Wszystkie okazy zebrano w siedliskach kserotermicznych (murawy, ugory) na *Cerinth minor* L.

Dotychczas znany z 6 stanowisk w Niecce Nidziańskiej i jednego stanowiska na Wyżynie Lubelskiej (okolice Kraśnika).

Ceutorhynchus pumilio GYLL.

- Niecka Nidziańska (11): Szaniec, 29 IV 1993, 1 ex. (MM), na piaszczystym ugorze.

Znany z okolic Kraśnika, Łodzi, Raciborza i Zielonej Góry. DIECKMANN (1966) wymienia go również z Pomorza nie podając jednak stanowisk.

Cionus ganglbaueri WINGELM.

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska (10): Rząska, 2 VIII 1990, 2 ex. (MM); 10 VIII 1990, 6 ex. (MM); VII 1991, 14 ex. (MM), każdorazowo na *Verbascum* sp. rosnącym na podłożu wapiennym w starym kamieniołomie.
- Niecka Nidziańska (11): Marchocice, 15 V 1988, 3 ex. (MM), pod liśćmi *Verbascum* sp. na murawie kserotermicznej.

Podany dotychczas z Pienin, Beskidu Niskiego i 4 stanowisk na Wyżynie Małopolskiej.

Rhynchaenus quedenfeldti GERH.

- Wyżyna Kielecko-Sandomierska (11): Góry Pieprzowe, 2 VI 1992, 1 ex.

Do niedawna znany tylko z okolic Legnicy (GERHARDT, 1910); w 1992 r. podany przez CMOLUCHA z Łańcuchowa na Polesiu Lubelskim.

PIŚMIENNICTWO

- CMOLUCH Z., 1992: Ryjkowce (*Coleoptera, Curculionidae*) Polesia Lubelskiego. Ann. UMCS, C, **44**: 65–78.
- DIECKMAN L., 1966: Die mitteleuropäischen Arten der Gattung *Neosirocalus* Ner. et Wagn. (mit Beschreibung von drei neuen Arten). Ent. Bl., **62**: 82–110.
- GERHARDT J., 1910: Verzeichnis der Käfer Schlesiens preussischen und österreichischen Anteils, geordnet nach dem Catalogus coleopterorum Europae vom Jahre 1906. Dritte, neubearbeitete Auflage, Berlin, XVI + 431 pp.
- KANIA J., 1992: Stanowiska rzadkich gatunków ryjkowców (*Coleoptera, Curculionidae*) w Polsce. Wiad. Entomol., **11**: 187–188.
- SMRECYŃSKI S., 1968: Ryjkowce – *Curculionidae*. Podrodziny *Tanymecinae, Cleoninae, Tanyrrhynchinae, Hylobiinae*. W: Klucze do oznaczania owadów Polski, XIX, **98c**. Warszawa, 106 pp.
- SMRECYŃSKI S., 1972: Ryjkowce – *Curculionidae*. Podrodzina *Curculioninae*. W: Klucze do oznaczania owadów Polski, XIX, **98d**. Warszawa, 195 pp.

POLEMIKI

Dyskusja wokół *Strophosoma albolineatum* SEIDLITZ (*Coleoptera: Curculionidae*)

Artykuł Jarosława KANI zamieszczony w trzecim numerze „Wiadomości Entomologicznych” z 1993 roku skłonił mnie do podjęcia dyskusji o występowaniu *Strophosoma albolineatum* w Polsce. Na przykładzie tego gatunku chciałbym również (a może przede wszystkim) ustosunkować się do pewnego, niepokojącego zjawiska bardziej ogólnej natury.

Najpierw warto chyba przytoczyć fakty i ich interpretacje, które dały początek dyskusji. Otóż *S. albolineatum* został wykazany z Polski (Górecko Kościelne na Rostoczu, 21 VII) po raz pierwszy przez Sz. TENENBAUMA w roku 1913 (Pam. Fyzyogr., **21**: 1–72). Jeżeli okaz (lub okazy) stanowiący podstawę tej informacji zebrał TENENBAUM, to powyższą datę należy uzupełnić dopisując rok 1911 lub 1912 (taki wniosek nasuwa się po przeczytaniu wstępu do cytowanej publikacji). W 1914 roku W. EICHLER (Pam. Fyzyogr., **22**: 138–149) wymienia ten gatunek z Ojcowa („28 VIII [1912], pospol. z osiny, k. Sfinksa”), a 10 lat później, tzn. w 1924 r., FEJFER (Kosmos, **49**: 135–143) informuje o jego występowaniu w okolicach Zamościa i Biłgoraja („Zamojskie i Biłgorajskie, lato i jesień; określił REITER”). BURAKOWSKI, MROCKOWSKI i STEFAŃSKA (1993, Katalog fauny Polski, XXIII, **19**) podają, rzekomo za PONGRACZEM (1923, Arch. Naturg., **89**: 244–259), stanowisko *S. albolineatum* w Kielcach. Doniesienie to jest jednak wynikiem pomyłki, która – moim zdaniem – polega na błędnym odczytaniu intencji autora. PONGRACZ wymienia go bowiem, wyraz z kilkoma innymi owadami, jako przykład gatunków pontyjskich sięgających poza linię Wisły do Kielc i dalej na zachód („Im Gegensatz zu diesen [chodzi o gatunki nie przekraczające Wisły] drangen die Käfer *Hoplia graminicola...* *Strophosomus albolineatus...* bis Kielce und weiter westlich vor.”). O włączeniu omawianego gatunku do tej grupy zdecydowało prawdopodobnie stanowisko w Ojcowie opublikowane przez EICHLERA.